

Zoonozlar Hakkında Bilgilendirme

Zoonoz nedir?

Zoonozlar; bakteri, virüs, parazit, mantar ve prion gibi biyolojik etkenlerin neden olduğu, hayvanlar ile insanlar arasında doğal yollarla bulaşabilen enfeksiyon hastalıklarıdır. Günümüzde halk sağlığını tehdit eden enfeksiyonların önemli bir bölümünü zoonotik hastalıklar oluşturmaktadır.

Zoonozlar neden önemlidir?

Zoonotik hastalıklar, küresel halk sağlığı açısından önemli bir yük oluşturmaktadır. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC) verilerine göre insanlarda bilinen enfeksiyon hastalıklarının %60'tan fazlası zoonotik kökenlidir. Ayrıca yeni ortaya çıkan veya yeniden önem kazanan enfeksiyon hastalıklarının yaklaşık %75'i hayvan kaynaklıdır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), insan, hayvan ve çevre arasındaki etkileşimlerin artması, iklim değişikliği, kentleşme, biyolojik çeşitlilikteki değişimler ve küresel hareketliliğin zoonotik hastalıkların ortaya çıkma ve yayılma riskini artırdığını vurgulamaktadır. Bu nedenle zoonozların önlenmesi ve kontrolü, yalnızca insan sağlığını değil, hayvan sağlığını ve çevresel sürdürülebilirliği de kapsayan bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir.

Başlıca bulaşma yolları

Zoonotik etkenler insanlara farklı yollarla bulaşabilir:

Doğrudan temas: Enfekte hayvanların tükürüğü, kanı, idrarı, dışkısı, mukusu veya diğer vücut sıvıları ile temas sonucu bulaşabilir. Hayvanların sevilmesi, hayvanın ısırması veya tırmalaması bu gruba örnektir.

Dolaylı temas: Hayvanların yaşadığı ve dolaştığı alanlarla ya da mikroorganizma ile kontamine olmuş nesne veya yüzeylerle temas etme sonucu gelişebilir.

Vektör aracılı bulaşma: Kene, sivrisinek ve pire gibi vektörlerin taşıdığı etkenlerin insanlara aktarılmasıyla meydana gelir.

Gıda ve su kaynaklı bulaşma: Pastörize edilmemiş süt ve süt ürünleri, yeterince pişirilmemiş et ve yumurta ile enfekte hayvan dışkısıyla kontamine olmuş gıda ve suların tüketilmesi sonucunda gelişebilir.

Kimler daha yüksek risk altındadır?

Bazı bireylerde zoonotik enfeksiyonların görülme ve ağır seyretme riski daha yüksektir:

- 5 yaşın altındaki çocuklar
- 65 yaş ve üzerindeki bireyler
- Gebeler
- Bağışıklık sistemi baskılanmış veya zayıflamış kişiler

Zoonozlardan korunma

Zoonotik hastalıkların önlenmesinde en etkili yaklaşım, bireysel korunma önlemleri ile toplum düzeyindeki halk sağlığı uygulamalarının birlikte yürütülmesidir.

Korunmada temel öneriler şunlardır:

- Hayvanlarla veya bulundukları ortamlarla temas sonrasında ellerin su ve sabunla yıkanması ve el hijyenine özen gösterilmesi,
- Evcil hayvanların aşılarının ve iç-dış parazit uygulamalarının düzenli olarak yaptırılması,
- Hayvan ısırıkları ve tırmalamalarından kaçınılması,
- Güvenilir gıda ve güvenli içme suyu tüketilmesi,
- Çiğ süt ve pastörize edilmemiş süt ürünleri ile yeterince pişirilmemiş hayvansal gıdalardan kaçınılması,
- Kene, sivrisinek ve pire gibi vektörlere karşı uygun kişisel korunma önlemlerinin alınması,
- Seyahat öncesinde gidilecek bölgeye özgü zoonotik hastalık riskleri hakkında bilgi edinilmesi.

Hayvan sergileri, çiftlikler, canlı hayvan pazarları ve benzeri ortamlarda hijyen kurallarına titizlikle uyulmalı, hayvanlarla temas sonrasında mutlaka el hijyeni sağlanmalıdır. Özellikle çocuklar, gebeler, yaşlılar ve bağışıklık sistemi baskılanmış bireylerin bu ortamlarda daha dikkatli olmaları önerilmektedir.

Hayvan ısırığı veya tırmalaması durumunda yara bölgesi gecikmeden bol su ve sabunla yıkanmalı, en kısa sürede bir sağlık kuruluşuna başvurularak kuduz ve diğer olası enfeksiyonlar açısından tıbbi değerlendirme yapılmalıdır.

Zoonozların kontrolünde temel yaklaşımlar

Zoonotik hastalıkların etkin kontrolü; güçlü sürveyans sistemleri, laboratuvar kapasitesi ve sektörler arası iş birliği ile mümkündür.

Bu kapsamda;

- Sağlık kuruluşlarında standart enfeksiyon kontrol önlemlerinin uygulanması,
- İnsan, hayvan ve çevre sağlığını birlikte ele alan **Tek Sağlık (One Health)** yaklaşımının benimsenmesi,
- Ulusal süveyans sistemlerinin güçlendirilmesi,
- Laboratuvar tanı kapasitesinin geliştirilmesi,
- Olası vakaların ve salgınların erken bildirim sistemleriyle hızla raporlanması büyük önem taşımaktadır.

Salgın şüphesinde olayın doğrulanması, uygun klinik örneklerin alınması, laboratuvar incelemelerinin başlatılması, enfeksiyon kontrol önlemlerinin uygulanması ve ilgili kurumlar arasında etkin koordinasyon sağlanması temel halk sağlığı uygulamalarıdır. Tanı, tedavi ve aşılama stratejileri hastalık etkenine göre değişmekle birlikte, ülkelerin süveyans, erken uyarı ve hızlı yanıt kapasitelerini sürekli geliştirmeleri küresel sağlık güvenliği açısından kritik öneme sahiptir.

Günümüzde öne çıkan zoonotik tehditler

Günümüzde küresel ölçekte önemini koruyan başlıca zoonotik enfeksiyonlar arasında kuş gribi (H5N1), MERS-CoV enfeksiyonu, Ebola virüs hastalığı, Marburg virüs hastalığı, Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA), Rift Vadisi Ateşi (RVF), Batı Nil Virüsü enfeksiyonu ve maymun çiçeği (mpox) yer almaktadır.

Son yıllarda özellikle kuş gribi virüslerinin memelilerde ve sporadik insan olgularında daha sık saptanması, Afrika'da Ebola ve Marburg salgınlarının yeniden görülmesi, Batı Nil Virüsü'nün Avrupa'da yayılımını sürdürmesi ve iklim değişikliğine bağlı olarak kene ile sivrisineklerin yaşam alanlarının genişlemesi bu hastalıkların önemini artırmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (ECDC), özellikle yeni zoonotik influenza alt tiplerini ve insanlar arasında yayılma potansiyeli taşıyan hayvan kaynaklı virüsleri küresel sağlık güvenliği açısından öncelikli tehditler arasında değerlendirmektedir. İnsan, hayvan ve çevre arasındaki etkileşimin giderek artması nedeniyle gelecekte yeni zoonotik etkenlerin ortaya çıkma olasılığının devam edeceği öngörülmektedir.

Sonuç

Zoonotik hastalıklar, insan ve hayvan sağlığını birlikte ilgilendiren önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bu hastalıkların önlenmesi; bireysel korunma önlemlerinin uygulanması, güvenli gıda ve su tüketiminin sağlanması, hayvan sağlığının korunması, etkin süveyans sistemlerinin geliştirilmesi ve **Tek Sağlık (One Health)** yaklaşımının benimsenmesi ile mümkündür. Dünya Zoonoz Günü, zoonotik hastalıklar

konusunda toplumsal farkındalığın artırılması ve koruyucu sağlık uygulamalarının güçlendirilmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

Kaynaklar

1. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). About Zoonotic Diseases. Available at: <https://www.cdc.gov/one-health/about/about-zoonotic-diseases.html>
2. World Health Organization (WHO). One Health. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/one-health>.
3. World Health Organization (WHO). Influenza (Avian and Other Zoonotic). Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-%28avian-and-other-zoonotic%29>.
4. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus (MERS-CoV) Situation Update. Available at: <https://www.ecdc.europa.eu/en/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers-cov-situation-update>.
5. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Surveillance and Targeted Testing for Early Detection of Zoonotic Influenza in Humans. Available at: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/surveillance-and-targeted-testing-early-detection-zoonotic-influenza-humans>.
6. World Health Organization (WHO). Influenza at the Human-Animal Interface: Summary and Assessment. Available at: <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/influenza/human-animal-interface-risk-assessments/influenza-at-the-human-animal-interface-summary-and-assessment--from-1-april-to-8-may-2026.pdf>.
7. World Health Organization. Ebola outbreak – DRC 2026. Available at: <https://www.who.int/emergencies/situations/ebola-outbreak---drc-2026>